Eduskunta

Tulevaisuusvaliokunta

tuv@eduskunta.fi

Lausunto

17.11.2022

Huoltovarmuuskeskuksen lausunto Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle: Varautuminen Kiinaan liittyviin kriittisiin keskinäisriippuvuuksiin huoltovarmuuden näkökulmasta.

Yleistä

Kansallinen huoltovarmuus perustuu yksityisen ja julkisen sektorin, järjestöjen sekä väestön häiriönsietokyvyn vahvistamiseen. Valtion varmuusvarastointi, yrityselämän kanssa yhteistyössä ylläpidettävät turva- ja velvoitevarastot kriittisissä tuotteissa ja materiaaleissa sekä tuotantovaraukset ovat materiaalisen varautumisen perustoimintoja. Jatkuvuudenhallintaa kehittämällä pyritään vahvistamaan toimitusketjuja, joista huoltovarmuuskriittiset toimialat ovat riippuvaisia.

Riippuvuudet Kiinasta

Suomeen tuoduista kaikista fyysistä tavaroista yhdeksän prosenttia tuli Kiinasta vuonna 2021. Kiina on Suomelle tärkeämpi tuontitavaroiden hankintamaa kuin tavaroiden vientikohde. Vuonna 2021 Kiinasta tuotiin Suomeen tavaraa 6,6 miljardilla eurolla ja tuonti on kasvanut nopeammin kuin Suomen vienti Kiinaan. Erityisesti parina viime vuonna tuonti on kasvanut selvästi. Voidaan siis todeta, että samalla kun epävarmuudet Kiina-riippuvuuksiin ovat vahvistuneet, on tuontikin lisääntynyt.

Vuonna 2021 suurin tuontiryhmä oli investointitavarat, joita tuotiin Suomeen 2,6 mrd. euron arvosta. Runsas kolmasosa Kiinan tuonnista oli välituotteita, joita yritykset käyttävät omassa tuotannossaan, josta osa on huoltovarmuuden kannalta kriittistä Merkittäviä tuontinimikkeitä Kiinasta ovat elektroniikka kuten puhelimet, erilaiset koneet ja laitteet, integroidut piirit, sähkömuuntajat jne.

Kiinan merkitys huoltovarmuudelle on kuitenkin suurempi kuin edellä esitetyistä tuontitilastoista voisi päätellä. Kiina on merkittävä kauppakumppani suurille talousalueille kuten EU:lle ja Yhdysvalloille. Mikäli näiden välille syntyisi kaupan häiriöitä, heijastevaikutukset Suomeen olisivat mittavia. Näkyvyys näihin kansainvälisten yritysten toimitusketjuihin on kuitenkin rajallinen ja mahdollisten häiriöiden huoltovarmuusvaikutukset ovat osittain epäselviä.

Kiinan merkitys kansainvälisissä toimitusketjuissa on merkityksellisempi ja monimuotoisempi kuin esimerkiksi Venäjän. EU:n ja Suomen riippuvuus Venäjästä on perustunut erityisesti raaka-aineiden ja energian tuontiin, kun taas Kiinan merkitys korostuu lopputuotteiden ja välituotteiden tuottajana sekä kansainvälisenä logistiikan keskuksena. Kiinassa on kansainvälisesti toimivien yritysten tuotantolaitoksia ja toimipisteitä. Kiinalla on myös määrätietoisen globaalin resurssistrategiansa ansiosta ote useisiin kriittisiin arvoketjuihin ja niukkoihin tuotantopanoksiin, jotka liittyvät esimerkiksi EU:n strategisten tavoitteiden toteuttamiseen. Lisäksi Kiina on hallitseva tuottaja tietyissä kriittisissä tuoteryhmissä (esim. harvinaiset maametallit, tietyt kemikaalit, lääkeraaka-aineet, aurinkopaneelit).

Tietoisuuden vahvistamiseksi Huoltovarmuuskeskus on keväällä 2022 käynnistänyt Kriittiset arvoketjut -projektin, jossa kehitetään menetelmää huoltovarmuuskriittisten arvo- ja toimitusketjujen syvällisempään tarkasteluun, myös Kiinan osalta.

Kiina-kriisillä olisi merkittäviä vaikutuksia Suomen kaltaisiin talouksiin

Koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota osoittivat globaalien toimitusketjujen häiriöherkkyyden. Karanteenit tehtaissa ja satamissa aiheuttivat toimitusketjuihin globaaleja viiveitä ja etenkin konttiliikenteeseen liittyvät häiriöt aiheuttivat ongelmia. Kriisin pitkittyessä elvytystoimet ja kysynnän kasvu lisäsivät häiriytyneisiin tuotanto- ja toimitusketjuihin globaalia kysyntäpainetta, mikä näkyi mm. mikrosirujen saatavuushaasteina.

Venäjän hyökkäyssodan tähän asti merkittävimmät huoltovarmuusvaikutukset ovat aiheutuneet EU:n asettamista pakotteista sekä Venäjän vastareaktioista, kuten kaasu- ja sähkötoimitusten lopettamisesta, Ukrainan viljakuljetusten vaikeuttamisesta sekä ilmatilan käytön rajoituksista. Lisäksi yritykset ovat omatoimisesti vähentäneet Venäjän kanssa tehtävää kauppaa.

Venäjän hyökkäyssotaan verrattuna Kiinaa koskeva mahdollinen kriisi vaikuttaisi todennäköisesti enemmän lopputuotteiden ja välituotteiden saatavuuteen pakotteista riippuen sekä merilogistiikkaan. Sen sijaan vaikutukset energiatoimituksiin olisivat todennäköisesti pienemmät ja raaka-aineiden osalta kyseessä olisivat erilaiset tuoteryhmät. Kaikkiaan vaikutukset olisivat merkittävät. Suomi on pienenä avoimena taloutena riippuvainen kansainvälisestä kaupasta. Kiinan eristäytyminen aiheuttaisi maailmantaloudelle iskun, jonka vaikutukset tuntuisivat suomalaistenkin hyvinvoinnissa ja elintason alenemisena.

Varautuminen Kiinan kaupan häiriöihin perustuu lyhytkestoisemmille skenaariolle, jossa erinäisiä tuotteita ei olisi saatavilla jonkin aikaa. Yleisesti erinäiset omavaraisuuspyrkimykset, kuten toimitusketjujen lyhentäminen, tarkoittaisi globaalin markkinatalouden hyötyjen menettämistä, millä olisi suhteellisesti suuremmat vaikutukset Suomen kaltaisiin pieniin talouksiin. EU:n yhteisen varautumisen sekä omavaraisuuden kehittäminen korostuu, sillä Suomi ei voi yksin varautua mahdollisiin globaalin talouden häiriöihin. Huoltovarmuuden näkökulmasta Suomen tulisi siksi edistää EU-tason varautumista sellaisten tuotteiden osalta, jotka ovat huoltovarmuuden kannalta kriittisiä ja joiden tuotanto on hyvin keskittynyttä.